

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
Кафедра „Агрономія та лісове господарство”

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник директора
з навчальної роботи

Костянтин БОРАК

« ____ » _____ 2025 року.

РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

«Безпека життєдіяльності та основи охорони праці»

Галузь знань: 20 «Аграрні науки та продовольство»

Освітня програма зі спеціальності: 201 «Агрономія»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень

Освітній ступінь: „бакалавр”

Мова навчання: Українська

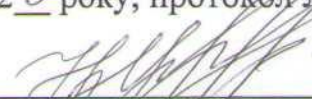
Робоча програма «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці» для студентів першого (бакалаврського) рівня, освітнього ступіня «бакалавр».

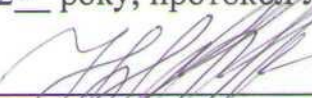
Галузь знань: 20 «Аграрні науки та продовольство».

Спеціальність: 201 «Агрономія».

Розробник: Залевський Р. А., кандидат сільськогосподарських наук, викладач-методист кафедри «Агрономія та лісове господарство»

Рецензент: Р. Б. Кропивницький к.с.-г.н., доцент кафедри „Ґрунтознавства та землеробства” Поліського Національного Університету.

Обговорено на засіданні кафедри «Агрономія та лісове господарство»
« 08 » січня 2025 року, протокол № 7
Завідувач кафедри
«Агрономія та лісове господарство» Наталя ЦУМАН

Обговорено на засіданні кафедри «Агрономія та лісове господарство»
« 28 » 08 2025 року, протокол № 1
Завідувач кафедри
«Агрономія та лісове господарство» Наталя ЦУМАН

Обговорено на засіданні кафедри «Агрономія та лісове господарство»
« _____ » _____ 202__ року, протокол № _____
Завідувач кафедри
«Агрономія та лісове господарство» _____ Наталя ЦУМАН

Обговорено на засіданні кафедри «Агрономія та лісове господарство»
« _____ » _____ 202__ року, протокол № _____
Завідувач кафедри
«Агрономія та лісове господарство» _____ Наталя ЦУМАН

Обговорено на засіданні кафедри «Агрономія та лісове господарство»
« _____ » _____ 202__ року, протокол № _____
Завідувач кафедри
«Агрономія та лісове господарство» _____ Наталя ЦУМАН

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

„Безпеки життєдіяльності та основи охорона праці”

Галузь знань	20 «Аграрні науки та продовольства»
Спеціальність	201 «Агрономія»
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Освітній ступінь	“бакалавр”
На базі	повної загальної середньої освіти
Нормативна/вибіркова	нормативна
Семестр	6 (8)
Загальна кількість годин	90
Види навчальної діяльності та види навчальних занять, обсяг годин:	2
Лекцій	24
Практичні заняття	6
Форма підсумкового контрольного заходу	залік

ВСТУП

Програму нормативної дисципліни "Безпека життєдіяльності та основи охорони праці" створено на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 06.02.2002 р. № 76 та відповідно до положень Концепції освіти з напрямку "Безпека життя і діяльності людини", затвердженої Міністром освіти і науки України 12 березня 2001 р.

У програмі відображені сучасні тенденції розв'язання проблем безпеки людини, викладені у: Концепції ООН "Про сталий людський розвиток", Концепції національної безпеки України (схвалена постановою Верховної Ради України № 3\97-ВР від 16.01.1997 р.); постанові Кабінету Міністрів України щодо Концепції організації роботи з профілактики невиробничого травматизму від 22 січня 1996 р. за №114; Положенні "Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру" затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 1998 р. № 1198 та інших міжнародних та національних документах.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни "Безпека життєдіяльності та основи охорони праці" є надання студентам знань з курсу необхідних для наступного вивчення спеціальних дисциплін та подальшої діяльності на підприємстві аграрного комплексу чи в інших установах та підприємствах, пов'язаних з сільським господарством.

У результаті вивчення курсу студент повинен навчитися:

- ідентифікувати потенційні небезпеки, тобто розпізнавати їх вид, визначати просторові та часові координати, величину та імовірність їх прояву;
- визначити небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори, що породжуються джерелами цих небезпек;
- прогнозувати можливість і наслідки впливу небезпечних та шкідливих факторів на організм людини, а вражаючих факторів на безпеку системи "людина - життєве середовище";

- використовувати нормативно-правову базу захисту особливості та навколишнього середовища, прав особи на працю, медичне забезпечення, захист у надзвичайних ситуаціях тощо;
- розробляти заходи та застосовувати засоби захисту від дії небезпечних, шкідливих та вражаючих факторів;
- запобігати виникненню надзвичайних ситуацій, а в разі їх виникнення приймати адекватні рішення та виконувати дії, спрямовані на їх ліквідацію;
- використовувати у своїй практичній діяльності громадсько-політичні, соціально-економічні, правові, технічні, природоохоронні, медико-профілактичні та освітньо-виховні заходи, спрямовані на забезпечення здорових і безпечних умов існування людині в сучасному навколишньому середовищі;
- планувати заходи щодо створення здорових і безпечних умов життя та діяльності у системі "людина - життєве середовище".

Навчальна дисципліна направлена на досягнення компетентностей Освітньо-професійної програми:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 4. Здатність спілкуватись державною мовою як усно, так письмово.

ЗК 8. Навички здійснення безпечної діяльності.

Фахові компетентності (ФК):

ФК9. Здатність управляти комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняття рішень у конкретних виробничих умовах.

Програмні результати навчання:

ПРН 11. Ініціювати оперативне та доцільне вирішення виробничих проблем відповідно до зональних умов.

ПРН 16. Організувати результативні і безпечні умови праці.

2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма навчання

Назва змістовних модулів	Кількість				
	У тому числі				
	л.	п.	лаб.	с.р.	Всього
Змістовний модуль 1. Теоретичні основи, місце та роль дисципліни безпеки життєдіяльності та основ охорони праці у сучасному виробництві					
ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	2		-	6	8

ТЕМА 2. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ	2		-	4	6
ТЕМА 3. КОНЦЕПЦІЯ РИЗИКУ, ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЖД ТА ОП	4		-	6	10
ТЕМА 4. РОЛЬ СПРИЙНЯТЛИВОСТІ В БЕЗПЕЦІ ЛЮДИНИ	2		-	6	8
ТЕМА 5. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ	2	2	-	8	12
Разом	12	2	0	30	44
Змістовний модуль 2. Забезпечення безпечної життєдіяльності у повсякденному житті та основ охорони праці на виробництві					
ТЕМА 6. ПРОБЛЕМИ ФІЗІОЛОГІЇ, ГІГІЄНИ ПРАЦІ ТА ВИРОБНИЧОЇ САНІТАРІЇ У ГАЛУЗІ	2	2	-	4	8
ТЕМА 7. ВИРОБНИЧИЙ ТРАВМАТИЗМ ТА ЗАХОДИ ЙОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ	2	2	-	8	12
ТЕМА 8. ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА У ЗАКЛАДАХ СИСТЕМИ ОСВІТИ	2		-	4	6
ТЕМА 9. БЕЗПЕКА В УМОВАХ КРИМІНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ І ТЕРОРИЗМУ	2		-	6	8
ТЕМА 10. ПЕРША ДОПОМОГА ПРИ НЕЩАСНИХ ВИПАДКАХ	4		-	8	12
Разом	12	4		30	46
Всього годин з навчальної дисципліни	24	6	0	60	90

Заочна форма навчання

Назва змістовних модулів	Кількість				
	У тому числі				
	л.	п.	лаб.	с.р.	Всього
Змістовний модуль 1. Теоретичні основи, місце та роль дисципліни безпеки життєдіяльності та основ охорони праці у сучасному виробництві					
Тема 1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності	-	-	-	8	8
Тема 2. Правові та організаційні основи охорони праці	2	-	-	6	8
Тема 3. Концепція ризику, принципи забезпечення БЖД та ОП	2	-	-	6	8
Тема 4. Роль сприйнятливості в безпеці людини	-	-	-	8	8
Тема 5. Психологічні основи забезпечення безпеки людини	-	-	-	8	8
Разом	4	0	0	36	40
Змістовний модуль 2. Забезпечення безпечної життєдіяльності у повсякденному житті та основ охорони праці на виробництві					

Тема 6. Проблеми фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії у галузі	-		-	8	8
Тема 7. Виробничий травматизм та заходи його попередження	2	2	-	8	12
Тема 8. Пожежна безпека у закладах системи освіти	-	-	-	10	10
Тема 9. Безпека в умовах кримінальної злочинності і тероризму	-	-	-	10	10
Тема 10. Перша допомога при нещасних випадках	2	-	-	8	10
Разом	4		0	44	50
Всього годин з навчальної дисципліни	8	2	0	80	90

3. ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Практичне заняття №1.

Тема: Порядок розробки, погодження та затвердження інструкцій з охорони праці

Поточний контроль

1. Перевірка виконання практичної роботи.
2. Контрольна робота за матеріалами теми.

- *Контрольна робота містить 3 запитання за матеріалами заняття.*

Практичне заняття №2.

Тема: Детальні аспекти управління ОП на підприємстві, участь трудового колективу у процесі ОП на підприємстві

Поточний контроль

1. Перевірка виконання практичної роботи.
2. Контрольна робота за матеріалами теми.

- *Контрольна робота містить 3 запитання за матеріалами заняття.*

Практичне заняття №3.

Тема: Проведення інструктажів з питань охорони праці.

Поточний контроль

1. Перевірка виконання практичної роботи.
2. Контрольна робота за матеріалами теми.

- *Контрольна робота містить 3 запитання за матеріалами заняття.*

4. ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТА ГРУПОВИХ ЗАВДАНЬ, ПРЕЗЕНТАЦІЇ НА ТЕМИ, РЕФЕРАТІВ

1. Безпека людини – невід’ємна складова характеристики стратегічного напрямку розвитку людства.
2. Життя як вища форма існування матерії.

3. Діяльність – специфічна людська форма активності, необхідна умова існування людського суспільства.
4. Приклади найбільших техногенних катастроф у світі як приклади порушення вимог безпеки систем.
5. Вода як найважливіший фактор середовища життєдіяльності людини.
6. Значення якості харчових продуктів у життєдіяльності людини.
7. Стан здоров'я населення в Україні.
8. Залежність здоров'я людини від кліматичних умов навколишнього середовища.
9. Врахування біоритмів в управлінні життєдіяльності людини.
10. Значення ергономіки в системі безпеки життєдіяльності людини.
11. Психологічні властивості людини.
12. Таємниця довголіття.
13. Проблеми шуму і тиші.
14. Вплив шуму та вібрації на життєдіяльність людини.
15. Іонізуюче випромінювання і забезпечення радіаційної безпеки.
16. Характеристика електромагнітних випромінювань та їх вплив на організм людини.
17. Своєрідний характер впливу електричного струму на організм людини.
18. Біологічні фактори небезпек.
19. Фізіологічна дія мікроклімату на людину.
20. Забезпечення психологічного клімату в колективі.
21. Стихійні лиха, які найчастіше трапляються в Україні.
22. Характеристика найбільш руйнівних стихійних лих в історії людства.
23. Найнебезпечніші аварії на підприємствах атомної енергетики.
24. Найвідоміші техногенні катастрофи на території України.
25. Аварія на ЧАЕС: причини та наслідки.
26. Медичні аспекти можливих наслідків промислових аварій та катастроф.
27. Екологічні наслідки військових дій.

28. Соціально-політичні проблеми тероризму.
29. Злочинність – соціальна проблема сучасності.
30. Соціальні небезпеки: алкоголізм, куріння.
31. Фактори, які становлять загрозу для генофонду української нації.
32. Соціальні хвороби.
33. СНІД – чума XXI століття.
34. Наркоманія – шлях у безодню.
35. Урбанізація в Україні.
36. Демографічні проблеми України.
37. Небезпеки людини в міському урбанізованому середовищі.
38. Засоби активного захисту від нападу злочинців.
39. Обережно, злий собака.
40. Шахрайство на здоров'ї.
41. Сигнали лиха. Аварійне орієнтування
42. Отруйні рослини та небезпечні тварини.
43. Психологічні аспекти виживання в групі, яка зазнала лиха.
44. Тактика поведінки людини в пустелі.
45. Стратегія виживання у горах.
46. Отруйні змії.
47. Отруйні комахи.
48. Небезпечні гриби.
49. Вплив на психофізіологічний стан людини лікарських речовин.
50. Технічні засоби підтримання життя.
51. Вплив мікроорганізмів на життєдіяльність організму людини.
52. Дезінформація, як джерело небезпеки.
53. Небезпеки економічної діяльності.
54. Суїцид.
55. Неадекватність самооцінки та інші причини виникнення конфліктів.
56. Масові психічні відхилення, які викликані впливом на свідомість та

підсвідомість засобами масової інформації.

57. Токсикоманія.
58. Забезпечення епідемічного благополуччя населення.
59. Вплив епідемій інфекційних захворювань на життєдіяльність соціуму.
60. Виникнення онкологічних захворювань у людини. Діагностування та лікування.
61. Вплив геопатогенних зон на життя людини.
62. Значення якості харчових продуктів у життєдіяльності людини.
63. Підліток та злочинність.
64. Комп'ютерні злочини.
65. Психологія тероризму.
66. Алергійні захворювання.
67. Релігійні течії та психологічний стан людини.
68. Небезпека потрапляння людей в секти.
69. Спадковість та здоров'є людини.
70. Космічні об'єкти та потенційна небезпека Землі.
71. Сучасні види зброї масового ураження.
72. Фармацевтичний тероризм.
73. Сучасні засоби захисту органів дихання.
74. Матеріали для підвищення вогнестійкості споруд.
75. Сучасні радіопротектори.
76. Ядерний арсенал країн світу.
77. Сучасні технічні системи охорони об'єктів.
78. Використання хімічної та біологічної зброї.

5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

1. Мета і завдання «Безпеки життєдіяльності».
2. Компоненти системи «людина – життєве середовище».
3. Визначення безпеки та небезпеки.
4. Природні джерела небезпеки.

5. Техногенні джерела небезпеки.
6. Соціальні джерела небезпеки.
7. Політичні джерела небезпеки.
8. Комбіновані джерела небезпеки.
9. Вражаючі фактори життєвого середовища.
10. Шкідливі фактори життєвого середовища.
11. Небезпечні фактори життєвого середовища.
12. Принципи забезпечення державної безпеки.
13. Аспекти управління безпекою життєдіяльності.
14. Законодавство України з безпеки життєдіяльності.
15. Основні завдання системи управління безпекою життєдіяльності.
16. Визначення ризику.
17. Прийнятний ризик.
18. Знехтуваний ризик.
19. Граничнодопустимий ризик.
20. Надмірний ризик.
21. Концепція прийняттого ризику.
22. Управління ризиком. Визначення.
23. Класифікація ризиків по виду джерел.
24. Класифікація ризиків по характеру нанесеного збитку.
25. Основні складові збитку.
26. Категорії серйозності небезпек.
27. Рівні ймовірності небезпек.
28. Матриця оцінки ризику.
29. Типи якісного аналізу небезпек.
30. Методи, що використовуються при аналізах небезпек.
31. Класифікація шкідливих речовин за способом дії на організм людини.
32. Класифікація шкідливих речовин за ступенем дії на організм людини.
33. Види дії пилу на організм людини.
34. Визначення ГДК.
35. Основні фактори, від яких залежить ступінь отруйної дії речовини.
36. Види освітлення.
37. Нормування природного освітлення.
38. Нормування штучного освітлення.
39. Ультрафіолетове випромінювання.
40. Інфрачервоне випромінювання.
41. Дія шуму на організм людини. Нормування.
42. Дія ультразвуку на організм людини. Нормування.
43. Дія інфразвуку на організм людини. Нормування.
44. Дія електромагнітного випромінювання на організм людини.
45. Електростатичне поле. Дія на організм. Нормування.
46. Вплив радіоактивного випромінювання на організм людини.
47. Особливості дії електричного струму на організм людини.

48. Види дії електричного струму на організм людини.
49. Види ураження людини електричним струмом.
50. Порогові значення електричного струму.
51. Фактори електричного характеру, що визначають небезпеку ураження електричним струмом.
52. Фактори неелектричного характеру, що визначають небезпеку ураження електричним струмом.
53. Фактори навколишнього середовища, що визначають небезпеку ураження електричним струмом.
54. Зовнішні та внутрішні подразники, що впливають на стан людини.
55. Імунітет. Адаптація.
56. Роль зорового, слухового, смакового, нюхального, больового, дотикового аналізаторів та вестибулярного апарату в забезпеченні життєдіяльності людини.
57. Нервова система організму людини. Час реакції. Умовні та безумовні рефлекси.
58. Інфекційна, неінфекційна, гостра, хронічна захворюваність.
59. Захворювання, які викликаються факторами оточуючого середовища, життя і діяльності людини.
60. Основні інфекційні захворювання. Хвороботворні мікроорганізми. Шляхи передачі інфекції.
61. Методи профілактики захворювань.
62. Запобігання та профілактика СНІДу.
63. Методи протидії залученню до тютюнопаління, вживання алкоголю та наркотиків.
64. Вплив біоритмів на рівень індивідуального ризику.
65. Репродуктивне здоров'я, вагітність, попередження спадкових хвороб.
66. Споживчі властивості та поєднання харчових продуктів.
67. Вимоги до якості та безпеки харчових продуктів.
68. Види, класифікація та шляхи надходження шкідливих речовин у харчові продукти.
69. Харчові добавки.
70. Стихійні лиха. Класифікація.
71. Землетруси. Основні причини та характеристики.
72. Реєстрація землетрусів. Основні шкали вимірювання інтенсивності землетрусів.
73. Дії населення в умовах землетрусу.
74. Виверження вулканів. Їх класифікація.
75. Повені. Причини повенів.
76. Дії населення при повенях.
77. Селі. Класифікація. Дії при селях.
78. Урагани. Класифікація. Шкала Бофорту. Смерчі.
79. Дії населення при ураганах.

80. Зсуви. Класифікація. Дії населення.
81. Снігові лавини. Причини. Дії людини при сходженні лавини.
82. Природні пожежі. Правила поведінки при пожежах.
83. Цунамі. Правила поведінки при загрозі цунамі.
84. Блискавка. Правила поведінки при блискавці.
85. Отруйні рослини.
86. Небезпечні тварини.
87. Фактори, від яких залежить виживання людини в умовах природних катастроф.
88. Виживання людини при перебуванні у воді.
89. Виживання в умовах холоду та спеки.
90. Як уникнути травм в квартирі.
91. Правила використання природного газу на кухні.
92. Дії мешканців в загазованому приміщенні.
93. Дії, необхідні для того, щоб уникнути дитячих травм в квартирі.
94. Правила поведінки в під'їзді.
95. Правила поведінки в ліфті.
96. Заходи безпеки при перебуванні в підвалі.
97. Небезпеки у дворі будинку.
98. Правила безпеки у гаражі.
99. Підземні комунікації. Заходи безпеки.
100. Правила поведінки на водоймищах. Допомога потопуючому.
101. Правила поведінки зимою на льоду.
102. Електробезпека на вулиці.
103. Небезпека нападу собак. Правила поведінки при нападі собаки.
104. Безпека автомобільного транспорту.
105. Правила поведінки пішохода та водія на проїзній частині.
106. Безпечна поведінка в метро.
107. Поведінка пасажера при аварії на залізничному транспорті.
108. Дії пасажера при аварії літака.
109. Дії по рятуванню людей при аварії судна.
110. Пожежі у місті. Причини та етапи розвитку пожежі в приміщенні.
111. Дії мешканців при пожежі в квартирі. Заходи по евакуації.
112. Основні протипожежні засоби та принципи їх застосування.
113. Заходи, які треба виконувати, щоб не наволікати грабіжників до своєї оселі.
114. Види охоронної сигналізації.
115. Психологічні аспекти захисту оселі від грабіжників.
116. Захист квартири при спробі силового проникнення злочинців.
117. Дії мешканців квартири при виявленні злочинців.
118. Дії людини по запобіганню вуличних крадіжок.
119. Як уникнути нападу на вулиці.
120. Силкові методи самозахисту.

121. Засоби самозахисту.
122. Переваги та недоліки існуючих засобів самозахисту.
123. Як уникнути насильства.
124. Заходи захисту дитини від вуличних небезпек.
125. Пошук зниклої дитини.
126. Юридичні документи, що підтверджують права та межі самооборони.
127. Стан та динаміка розвитку проявів тероризму.
128. Стратегія захисту від тероризму.
129. Кримінально-правова оцінка тероризму.
130. Індивідуальні та колективні дії під час терористичних актів.
131. Предмет дослідження в психології безпеки.
132. Зовнішні подразники та їхній вплив на зміну психофізіологічного стану організму. Інформаційно-психологічна безпека.
133. Індивідуальні характеристики людини, що мають значення для оцінки її поведінки.
134. Основні психологічні причини свідомого порушення правил безпеки.
135. Типові моделі психологічних реакцій людей у випадку екстремальних ситуацій. Стрес. Фобії.
136. Психологічний клімат колективу, його вплив на самопочуття індивідууму.
137. Небезпеки в духовній сфері життєдіяльності людини.
138. Конфлікт. Типи, причини та наслідки конфлікту.
139. Методи подолання конфлікту.
140. Причини, що призводять до суїциду. Профілактика суїциду.
141. Психологія натовпу. Різновиди та спільні риси натовпу.
142. Правила поведінки у вуличному натовпі та в місцях масового скупчення людей.
143. Економічна безпека фірми.
144. Основні напрями по забезпеченню захисних заходів з економічної безпеки фірми.
145. Принципи вирішення завдань по забезпеченню економічної безпеки фірми.
146. Структура кризового плану фірми.
147. Комерційна таємниця.
148. Перелік відомостей фірми, які не належать до засекречування.
149. Яка інформація фірми може підлягати захисту.
150. Можливі канали утікання інформації з фірми.

6. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Навчальна програма дисципліни (Затверджено методичною радою Житомирського агротехнічного коледжу протокол № **1** від **28.08. 2025** року).
2. Навчальні підручники.
3. Методичні рекомендації з виконання практичних робіт.

4. Конспект занять.
5. Індивідуальні завдання.
6. Фільми та презентації.
7. Ілюстраційні матеріали (посібник).
8. Каталог ресурсів.

7. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Оцінювання якості засвоєння навчальної дисципліни “Безпеки життєдіяльності та основи охорони праці” включає поточний контроль успішності, модульний контроль, диференційований залік.

8. КАТАЛОГ РЕСУРСІВ

1. Желібо Е.П., Заверуха Н.М. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих закладів. К., 2001, 320 с.
2. Яким Р.С. Безпека життєдіяльності людини: Навчальний посібник, Львів: Видавництво "Бескид Біт", 2005, 304 с.
3. Ярошевський М.М., Ярошевська В.М., Диновський Д.М. Словник термінів і понять з безпеки життєдіяльності. Вид. 2-е, доп. і доопр., К: Видавничий дім Професіонал, 2004, 256 с
4. Пістун І.П. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник, Суми: 1999, 301с.
5. Лапін В.М. Безпека життєдіяльності людини. Навчальний посібник, Львів, 2000, 186 с.
6. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки): Навч. Посібник, В.В.Бегун, І.М.Науменко, К., 2004, 328 с.
7. Плахтій Д.П., Савчук А.М., Підгорний В.К., Бурдейний І.М. Безпека життєдіяльності в запитаннях і відповідях: Навчальний посібник, За ред.. П.Д. Плахтія, Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2005, 256 с.
8. Заплатинський В. М. Основи кримінологічної безпеки сучасного бізнесу: Навч. посіб. для вузів, К.: Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 2000, 141 с.